

Социализм диилджанә

Советск олинәтнә баатр кәдмш промышленностин болн селәнә эдл-ахун наукин, техникин болн культури делгрлтд шин диилвмүд учрадк, күч-көлчирин бәәдл-джиргьлинь улм яеруджана. Ни экономическ дәрләнә хаалгьд, тууджлч ахр цагин дунд СССР-н экономическ гол төриг — әмн болгьна тоод продукц гаргьлгьар әмтин ик делгрлттә капиталистическ орн-нутгудиг күңдждавх төриг күңәхд Советск орн-нутгт кергтә тоот аргьнь бәәнә гидж КПСС-н XX-ч хург заасми.

1959 жилин январь сард партин дарани биш XXI-ч хург хурах сонъсхвирг мана Төрскнә күч-көлчир ик гидг байртагьар тосв, тер хург деер СССР-н эдл-ахуг 1959-1965 джилмүдт делгрүлгьнә контролын то хәләгьдхми. Долан джилә зура коммунистическ тосхлтин шин әвртә ик әв-аргь учрадк, социализм капиталистическ дәрләдә келгьнд шин ик ишкдл болдж тохрхми.

Социалистическ строй, эн капитализмә ик үлүн советск олинәтнә, капитализмлә экономическ дәрләдә келгьнә нег ончта хаалгьд — күч-көлснә производительность өөдлүлгьнд ик гидгәр уралан йовх аргь өгв. Аш сүүлднй обществин шин строй диилхд әмтин чинртән, әмтин

голгьчнь обществени күч-көлснә производительностиг цуг халхарнь өөдлүлгьн болхми гидж алдр Ленин тоолджасми. 1957 джил, 1913 джиллә дүнъцүлхд, мана орн-нутгт промышленностин кәдмшчарин күч-көлснә производительность дүнъхд 9,5 холван өсв, тингхләри тегәд кәдмшчин өдрин кемджән хасгден болдг, США-д — дүнъхд 2,3 холван, Англьд — 1,4 холван, Франц болхла — хойр холванас үлүшг өссми. Өдгә цагт күч-көлснә производительностин кемджәгьарн СССР, Англь Франц хойрас давад, США-н күч-көлснә кемджәнд зөвәр өөрдж йовна.

Эдл-ахун социалистическ системин үлү деериг олзлгьн, күнд индустриг цугьаран түрүн өскх Леничә заавриг арднй ордж күңәлгьн, техническ бөлтиг цуг аргьарнь хурддүлгьн, балгьсдин болн селәдин күч-көлчирин культури-техническ кемджәг даньгин өөдлүлгьн — Советск государствд, капитализмин цагт кезә чигн үзгдәд уга экономическ делгрлт теткв. Советск йосна дөчн жилин эргцд СССР-т промышленн производств дундлад джил болгьн 10,1 процент өсв. США-д болхла, эн цагин эргцд промышленн продукция

бөлт дундлад джил болгьн 3,2 процент, Англьд — 1,9 процент, Франц — 3,2 процент өсв. Энүнә ашд СССР-н промышленностин гаргьдг гүртм продукция дөчн джилин эргцд 33 холван өсв, США-д — 4,1 дакдж, Англьд — 1,8 дакдж, Франц 2 дакдж өсв. Олинәтнә эдл-ахуг цутни техническәр агелгьна аргь учрагч — маши тосхлгьн манд хурдар өсдәлә, өсә чигн йовна. 1957 джил, 1913 джилинлә дүнъцүлхд, СССР-т маши тосхлгьна продукц болн металл эд-бод келгьн 200 холванас давдж өсв, США-д болхла — 17 холван, Англьд — 5,1, Франц — 2,6 холван өсв.

Капитализмлә экономическ дәрләдә келгьнд бас нег эрки чинртән — социалистическ селәнә эдл-ахун бөлтин кемджән. Газр хагьлдж эдлгьнд социалистическ строй капиталистическ стройиг диилдж чадшго гидж баячдуин пропагандистир кесг шууга татджасми. Болв ода ил бәәх бәәдл төрүц онгстан болв. 23 джилин эргцд — дәәнә өмнк 11 (1930-1940 джилмүд), дәәнә хөөтк 12 (1946-1957 джилмүд) — СССР-н селәнә эдл-ахун гаргьдг гүртм продукция бөлтин кемджән джил болгьн дундлад 4,3 процент өсв. США-д болхла, эн цагин эргцд — 1,2 процент өсв. Энүгәр болхла күнд түрмшглә харгь-

си болв чигн, мана социалистическ селәнә эдл-ахун продукц, американиск газр эдлгьнә продукция кемджәгьар болхла, 3, 6 холван хурдар өссн болдж гарчана. Бөлтин кемджән нег үлү сүл джилмүдт, советск олинәтн, Коммунистическ партин гардврт социалистическ селәнә эдл-ахуг хурдар өскхин аргьиг хәәси джилмүдт нег үлү хурдв. 1954-1957 джилмүдт СССР-н селәнә эдл-ахун гаргьдг гүртм продукц джил болгьн 7,1 процент өсдәв, США-д болхла, зугл 1,1 процент өсв. Тегәд, мана бөлтин кемджән американиск бөлтин кемджәнә зурагьанас үлү холван хурдн болдж гарчана. Энүг дүнъцүләд хәләхлә, капиталистическ стройла экономическ дәрләдә келгьнд социалистическ строй диилхн ил сәәнәр үзгддәнә.

Советск Союз экономическ делгрлтән хурдар кедж, әмн болгьна тоод производствин кемджәгьарн США-н кемджәнд джил ирвәс улм өөрдәд йовна. 1913 джил мана орн-нутгт әмн болгьна тоод күртдәсн промышленн продукц США-р болхла 13-14 холван багь бәәсн болхла, ода дүнъхд США-с 2,6 багь болджасиг келхлә ил медгдхми.

Мана орн-нутг бөлтин кемджәгьарн чигн, джил болгьни бөлтәрн чигн төмрин руда, цө болн болд

хәәлдж гаргьлгьна, нүүрс болн нефть, цементн производствин гаргьлтарн, шеемг эд келгьарн США-н бөлтәс давдж одв.

Өдгә цагт СССР-т әмн болгьна тоод марганцевой руда, никель, азбест, шикрин свекл, шикр, цагьан буудя, хар буудя, ичмә, бодниг, оле гаргьлгьарн, гахан болн хөбнә тоогьарн США-с давдж одв. Өөрхи джилмүдт Советск Союз әмн болгьна тоод гаргьдг төмрин рудан, нүүрснә, цементин, шеемг эдин, махна, үснә, малас гардг тосна болн нань чигн эдл-уушин кемжәгьарн США-г күңхми.

Социалистическ экономик улм хурдар өсәд, капитализмлә ни экономическ дәрләдә келгьнд диилвр күңцлгьнүр итклтә кевәр уралан йовдж йовна. Советск олинәтн ода ганцари бишән меддж, энүтә хамдан гар-гаран бәрләджд алдр Китдин болн социалистическ күчтә лагерия наадк чигн орн-нутгудин күч-көлчир йовхиг меддж, чидл-күчән улм холвджана. Социалистическ орн-нутгудин нөкцджд кәдлгьн зогел уга батрад, делгрәд йовсн учрар, социализм болн коммунизм тосхлгьна бөлт хурддәд йовна.